

Адміністративна відповідальність юридичних осіб: доктринальна трансформація та процедурні стандарти

Сергій Гаврилович Меленко¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.01.2026	Право	342.9:347.19

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18450109>

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз адміністративної відповідальності юридичних осіб у контексті сучасної доктринальної трансформації адміністративного права та формування процедурних стандартів її реалізації. Досліджено еволюцію наукових підходів до визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності – від класичної концепції персоналізації делікту до сучасних доктрин, що ґрунтуються на автономності та організаційній природі колективного суб'єкта.

Обґрунтовано, що ускладнення публічно-правових відносин, розширення регуляторних функцій держави та зростання ролі юридичних осіб у сфері публічного управління зумовлюють необхідність переосмислення традиційних уявлень про адміністративну відповідальність. Особливу увагу приділено аналізу категорії вини юридичної особи, яка розглядається як результат організаційних недоліків та неналежного внутрішнього контролю, а не як сукупність психологічних характеристик окремих посадових осіб.

Виявлено ключові проблеми правозастосовної практики, зокрема відсутність уніфікованих процедур притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності, нормативну фрагментарність регулювання та складність розмежування адміністративної, фінансової й інших видів публічно-правової відповідальності. Обґрунтовано доцільність поширення загальних принципів адміністративної процедури на адміністративно-деліктні провадження щодо юридичних осіб як умови забезпечення правової визначеності, пропорційності державного примусу та ефективного захисту прав суб'єктів господарювання.

Зроблено висновок, що подальший розвиток інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб потребує комплексного оновлення доктринальних підходів і нормативного регулювання, спрямованого на уніфікацію процедур, чітке визначення критеріїв вини та підвищення ефективності правозастосування у сфері публічно-правових відносин.

Ключові слова: юридична особа, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, вина юридичної особи, адміністративна процедура, правозастосування.

¹ доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<https://orcid.org/0000-0002-3912-548X>

Administrative liability of legal entities: doctrinal transformation and procedural standards

Annotation. Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the administrative liability of legal entities in the context of the current doctrinal transformation of administrative law and the formation of procedural standards for its implementation. It examines the evolution of scientific approaches to recognizing legal entities as subjects of administrative liability – from the classical concept of personalization of tort to modern doctrines based on the autonomy and organizational nature of a collective entity.

It is argued that the complication of public-law relations, the expansion of the regulatory functions of the state, and the growing role of legal entities in the sphere of public administration necessitate a rethinking of traditional ideas about administrative liability. Particular attention is paid to the analysis of the category of guilt of a legal entity, which is considered as a result of organizational shortcomings and inadequate internal control, rather than as a set of psychological characteristics of individual officials.

Key problems in law enforcement practice have been identified, in particular the lack of unified procedures for bringing legal entities to administrative responsibility, the fragmentary nature of regulation, and the complexity of distinguishing between administrative, financial, and other types of public-law responsibility. The expediency of extending the general principles of administrative procedure to administrative tort proceedings against legal entities as a condition for ensuring legal certainty, proportionality of state coercion, and effective protection of the rights of business entities is substantiated.

It is concluded that the further development of the institution of administrative liability of legal entities requires a comprehensive update of doctrinal approaches and regulatory framework aimed at unifying procedures, clearly defining the criteria for guilt, and improving the effectiveness of law enforcement in the field of public law relations.

Keywords: legal entity, administrative liability, administrative offense, guilt of a legal entity, administrative procedure, law enforcement.

Вступ

Питання адміністративної відповідальності юридичних осіб є одним із ключових елементів ефективного функціонування системи адміністративного права та державного контролю в Україні. Юридичні особи виступають самостійними суб'єктами господарської та публічно-правової діяльності, здійснюючи економічні, соціальні та управлінські функції, що мають значний вплив на суспільні відносини. Водночас ефективне притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності має відповідати принципам законності та справедливості, забезпечувати передбачуваність правових наслідків і запобігати зловживанням у сфері публічно-правових відносин [1, с. 93–110].

У сучасній адміністративно-правовій доктрині дедалі частіше наголошується на необхідності визнання юридичних осіб повноцінними суб'єктами адміністративної відповідальності, що відповідає сучасним потребам правозастосування [2, с. 235–243]. Разом із тим відсутність уніфікованого регулювання та чітких процедур притягнення юридичних осіб до відповідальності створює фрагментарність нормативної бази та неоднозначність практики її застосування [3, с. 50–52]. Такі обставини вимагають системного наукового аналізу сучасних підходів, визначення ознак адміністративної відповідальності юридичних осіб та оцінки ефективності існуючих процедур [2, с. 240–242].

Для України ця проблематика набуває особливої актуальності у контексті розвитку державного управління та правозастосування: з одного боку, тривають трансформаційні процеси реформування адміністративного законодавства та

підвищення ролі юридичних осіб у суспільних відносинах; з іншого боку, спостерігається зростання складності контрольних та регуляторних процедур, що зумовлює необхідність чіткого визначення механізмів відповідальності та гарантій прав юридичних осіб [1, с. 95–97]. Такі чинники потребують комплексного аналізу доктринальних підходів до адміністративної відповідальності юридичних осіб, зіставлення їх із національною практикою правозастосування та визначення напрямів удосконалення нормативної бази [3, с. 50–52].

Метою статті є комплексний аналіз доктринальних засад адміністративної відповідальності юридичних осіб, виявлення системних прогалин у правозастосовній практиці та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо модернізації адміністративно-деліктного законодавства в контексті реформування публічного управління в Україні.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні комплексного підходу до адміністративної відповідальності юридичних осіб, який поєднує доктринальне переосмислення категорії вини юридичної особи з поширенням загальних стандартів адміністративної процедури на адміністративно-деліктні провадження. Запропоновано розглядати адміністративну відповідальність юридичних осіб як самостійний інститут публічного права, що потребує уніфікованого процедурного регулювання.

Результати

Аналіз сучасного стану адміністративної відповідальності юридичних осіб в Україні вказує на перехідний етап її розвитку – від механічного запозичення конструкцій кримінального права до формування автентичного інституту, що базується на оновленій доктрині адміністративного права та засадах сучасного адмінпроцесу. Такий підхід дозволяє розглядати відповідальність організацій не просто як систему санкцій, а як цілісний правовий механізм, що поєднує матеріально-правову визначеність делікту з процедурними гарантіями захисту прав суб'єктів господарювання.

Фундаментальною проблемою доктрини адміністративної відповідальності залишається законодавча регламентація її підстав та верифікація кола суб'єктів, зокрема в аспекті визнання деліктоздатності юридичних осіб. У кожному окремому провадженні саме наявність чітких підстав визначає правову обґрунтованість державного примусу та виступає ключовим запобіжником проти свавільного застосування адміністративних стягнень.

Встановлення підстав притягнення до відповідальності має не лише концептуальне, а й прикладне значення, оскільки вони є базовим індикатором легітимності всього процесу правозастосування. Недосконалість або розмитість цих критеріїв створює ризики для реалізації принципів справедливості та правової визначеності, що суперечить засадам демократичної держави. Варто акцентувати, що адміністративна відповідальність як інститут публічного права може реалізуватися виключно за умови встановлення факту вчинення адміністративного проступку, що вимагає бездоганної нормативної фіксації всіх елементів складу правопорушення.

У межах аналізу правового статусу юридичної особи як суб'єкта адміністративної відповідальності пріоритетним напрямом стає дослідження чинного адміністративно-деліктного законодавства та з'ясування нормативних підстав притягнення колективних суб'єктів до відповідальності.

Слід констатувати, що чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) не містить уніфікованого дефінітивного визначення юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності.

Згідно з нормативним приписом статті 9 КУпАП, сутність адміністративного проступку визначається як протиправна, винна дія чи бездіяльність, що спрямована на

порушення публічного порядку, посягання на права і свободи громадян або відносини власності, та обумовлює застосування заходів державного примусу, передбачених чинним законодавством [4]. Виходячи з наведеного, законність реалізації адміністративно-примусових заходів безпосередньо залежить від встановлення в діянні повного складу правопорушення, що передбачає підтвердження наявності всіх його обов'язкових елементів: об'єкта, суб'єкта, а також об'єктивної та суб'єктивної сторін.

Варто зауважити, що у правозастосовній практиці щодо юридичних осіб категорія "суб'єктивної сторони" в межах КУпАП нерідко нівелюється або фактично заміщується презумпцією вини за сам факт зафіксованого порушення встановлених правил. Така тенденція до об'єктивного інкримінування, де вина автоматично впливає з факту протиправного діяння без дослідження вольового аспекту організації, ще виразніше підкреслює нормативну фрагментарність регулювання. Це створює ситуацію, коли юридична особа позбавляється можливості довести вжиття всіх залежних від неї заходів для дотримання норм, що суперечить засадам правової визначеності та справедливості.

Водночас концепція "колективної вини" як сукупного психічного ставлення працівників є надто складною для процесуального доведення та поступово витісняється у європейській доктрині. Більш адаптивною до вимог європейської інтеграції України є об'єктивно-організаційна модель (organizational fault), де вина розглядається як наслідок організаційних прорахунків, відсутності належного комплаєнсу або неналежного контролю з боку керівництва.

Однак системний аналіз положень КУпАП дозволяє простежити нормативну можливість притягнення колективних суб'єктів до відповідальності через низку окремих статей:

Загальні засади відповідальності посадових осіб. Згідно зі ст. 14 КУпАП, посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за правопорушення, пов'язані з недотриманням установлених правил, забезпечення виконання яких входить до їхніх службових обов'язків.

Спеціальні суб'єкти у сфері безпеки дорожнього руху. Статті 14-2 та 14-3 КУпАП передбачають особливості відповідальності за правопорушення, зафіксовані в автоматичному режимі. Зокрема, у випадках порушень правил безпеки дорожнього руху відповідальність може нести безпосередньо керівник юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб. Аналогічне положення закріплено у ст. 123 КУпАП щодо порушень правил руху через залізничні переїзди. Варто підкреслити, що це один із небагатьох прикладів, де КУпАП прямо визнає «відповідальну особу» за юридичну особу, що додатково підтверджує тезу про фрагментарність нормативного регулювання та відсутність єдиного концептуального підходу до визначення суб'єктності організацій.

Штрафні санкції. Стаття 27 КУпАП визначає штраф як грошове стягнення, що може накладатися як на громадян, так і на посадових та юридичних осіб.

Відповідальність у паливно-енергетичному секторі. Стаття 100 КУпАП встановлює коло суб'єктів, відповідальних за порушення правил використання газу, до яких належать керівники, їх заступники, головні механіки та начальники служб підприємств і організацій [4].

Концепція «особи, що вчинила правопорушення» в інтересах юридичної особи. Відповідно до приміток до ст. 163-18 та ст. 163-19 КУпАП, під особами, які вчинили правопорушення в інтересах юридичної особи, розуміються фізичні особи (індивідуально або як члени колегіального органу), які уповноважені представляти інтереси організації, приймати рішення від її імені або здійснювати контроль за її діяльністю [4].

Таким чином, аналіз положень КУпАП свідчить про відсутність системного підходу до визначення юридичної особи як самостійного суб'єкта адміністративної

відповідальності. Наявні норми мають фрагментарний характер і фактично опосередковують відповідальність юридичних осіб через дії або статус їх посадових осіб, що ускладнює правозастосування та знижує рівень правової визначеності.

На нашу думку, найбільш обґрунтованим є поєднання об'єктивного та колективного підходів до визначення вини юридичної особи, за якого ключове значення має оцінка організаційних процесів, системи внутрішнього контролю та можливості запобігання правопорушенню. Такий підхід дозволяє уникнути надмірної персоналізації відповідальності та водночас слугує правовою гарантією реалізації засад справедливості й домірності при застосуванні державного примусу.

Окрім КУпАП, питання відповідальності колективних суб'єктів регулюються спеціальним законодавством. Так, Митний кодекс України [5], Податковий кодекс України [6], закони України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за порушення у сфері містобудування» [7] та «Про захист економічної конкуренції» [8] фактично передбачають адміністративну відповідальність юридичних осіб.

Сучасна правова доктрина демонструє скептичне ставлення до надмірної диференціації відповідальності колективних суб'єктів, аргументуючи це складністю розмежування адміністративно-господарських, фінансових та податкових санкцій. Обґрунтованою вбачається позиція щодо недоцільності відходу від класичного галузевого поділу юридичної відповідальності на цивільно-правову, кримінальну та адміністративну.

З огляду на вищезазначене, адміністративну відповідальність юридичних осіб варто розглядати як автономний вид юридичної відповідальності, що функціонує паралельно з відповідальністю фізичних осіб. У правозастосовній практиці можливі три моделі реагування на правопорушення:

притягнення до відповідальності виключно юридичної особи (наприклад, у сфері містобудування);

кумулятивна відповідальність юридичної особи та її посадових осіб (наприклад, в антимонопольному законодавстві);

персональна відповідальність лише посадової особи (за більшістю складів КУпАП) [9, с. 5].

Узагальнення зазначених підходів у правозастосуванні зумовлює необхідність їх теоретичного осмислення. Разом із тим відсутність уніфікованого регулювання та чітких процедур притягнення юридичних осіб до відповідальності створює фрагментарність нормативної бази та неоднозначність практики її застосування [3, с. 50–52].

Такі обставини зумовлюють потребу в системному науковому аналізі сучасних підходів, визначенні ознак адміністративної відповідальності юридичних осіб та оцінці ефективності наявних процедур [2, с. 240–242]. Для України ця проблематика набуває особливої актуальності у контексті розвитку державного управління та правозастосування: з одного боку, тривають трансформаційні процеси реформування адміністративного законодавства та підвищення ролі юридичних осіб у суспільних відносинах; з іншого боку, спостерігається зростання складності контрольних та регуляторних процедур, що зумовлює необхідність чіткого визначення механізмів відповідальності та гарантій прав юридичних осіб [1, с. 95–97].

Окрім того, адміністративна відповідальність юридичних осіб розглядається як самостійний різновид публічно-правової відповідальності, що виникає у разі порушення встановлених державою обов'язкових норм у сфері управлінської, господарської чи іншої публічно значущої діяльності [3, с. 50–52; 6, с. 62]. У цьому контексті юридична особа постає як самостійний суб'єкт адміністративно-деліктних правовідносин, а її

адміністративна відповідальність не зводиться до відповідальності окремих посадових осіб, які здійснюють діяльність у межах організації.

Проблематика адміністративної відповідальності юридичних осіб активно досліджується українськими науковцями, серед яких слід відзначити: Ю.П. Битяка, В.М. Бевзенка, Т.О. Коломоєць, І.В. Ковбаса, І.О. Федуняка, В.Б. Кушлика та О. Дзюбенка, **праці яких сформували сучасні доктринальні підходи до визначення правової природи, ознак і процедур притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності**. Їхні дослідження підкреслюють необхідність чіткої диференціації відповідальності юридичної особи та фізичних осіб, що діють у межах організації, а також регламентації процедур застосування адміністративних санкцій.

І.В. Ковбас наголошує, що притягнення юридичної особи до адміністративної відповідальності можливе лише за умови дотримання чітко визначеного процедурного регламенту, який забезпечує принципи законності, змагальності та належного врядування [3, с. 41–43]. Адміністративна процедура виконує гарантійну функцію, забезпечуючи правову передбачуваність та захист прав і законних інтересів юридичних осіб [2, с. 45–48].

Особлива увага сучасної науки приділяється категорії вини юридичної особи. Т.О. Коломоєць зазначає, що вина має колективний характер і відображає організаційні недоліки в діяльності суб'єкта, які призвели до порушення публічно-правових обов'язків [11, с. 97–99]. Такий підхід дозволяє адаптувати класичні конструкції адміністративної відповідальності до специфіки колективних суб'єктів та складних організаційних структур, враховуючи, що юридична особа не має фізіологічної свідомості та волі. Добрянська Н.В. [13] підкреслює, що відсутність чітких критеріїв вини та стандартизованих процедур призводить до фрагментарності правозастосування і потребує уніфікованого підходу до визначення вини юридичних осіб в адміністративних спорах.

Федуняк І.О. та Кушлик В.Б. підкреслюють, що ефективність адміністративної відповідальності юридичних осіб, що значною мірою зумовлюється особливостями чинного законодавчого регулювання, яке встановлює завдання та механізми застосування санкцій [10, с. 63]. Вони виділяють різні види санкцій, зокрема штрафи, фінансові стягнення та заходи майнового впливу, відзначаючи універсальний характер адміністративної відповідальності поряд із кримінальною у забезпеченні правопорядку [10, с. 64].

Аналіз правозастосовної практики, зокрема дослідження О. Дзюбенка щодо порушення правил карантину, показує, що відсутність уніфікованих процедур притягнення юридичних осіб до відповідальності знижує правову визначеність та передбачуваність застосування санкцій [10, с. 1–15]. Невирішеним залишається питання кваліфікації протиправних дій фізичних осіб у межах організації: чи слід їх розглядати як індивідуальні порушення, чи як прояви діяльності самої юридичної особи [10, с. 65].

Досліджуючи особливості притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності, необхідно детально проаналізувати специфічні риси цього інституту, що зумовлюють його автономність відносно відповідальності фізичних осіб.

Сучасна доктрина підкреслює, що адміністративна відповідальність юридичних осіб має низку специфічних ознак, серед яких:

Колективний характер вини, що відображає усвідомлені дії або бездіяльність групи посадових осіб, які реалізують управлінську волю організації.

Майновий зміст санкцій, який включає фінансові стягнення та заходи майнового впливу, одночасно виконуючи превентивну і каральну функції.

Превентивний ефект, що стимулює дотримання законодавства та впровадження внутрішніх механізмів контролю.

Вплив на репутацію організації, адже інформація про адміністративні стягнення публічно доступна і може впливати на довіру партнерів і клієнтів [3, с. 215–216].

Вказані ознаки дозволяють стверджувати, що насамперед, цей вид відповідальності характеризується колективним змістом, оскільки вона покладається на організацію як на самостійного та цілісного суб'єкта права. Це дозволяє забезпечити невідворотність покарання навіть у тих випадках, коли встановлення конкретного виконавця всередині складної корпоративної структури є ускладненим або неможливим. Унаслідок функціонального розподілу обов'язків усередині організації виникає ситуація, за якої делікт є результатом системного збою, що логічно зумовлює перенесення відповідальності на юридичну особу в цілому [14, с. 388].

Крім того, адміністративні санкції щодо організацій виконують вагому превентивну функцію, виступаючи стимулом для впровадження внутрішніх комплексних механізмів та посилення контролю за дотриманням законодавства. При визначенні міри державного примусу ключове значення має принцип пропорційності: враховуються характер правопорушення, фінансовий стан та специфіка сфери діяльності суб'єкта господарювання [13].

Важливим аспектом, на якому наголошують науковці, є не лише фінансовий, а й репутаційний вплив санкцій. Публічність інформації про адміністративні стягнення може суттєво знизити рівень довіри з боку партнерів і клієнтів, що іноді має критичніші наслідки, ніж сам штраф [3]. Окрім майнових стягнень, правозастосовна практика передбачає зобов'язання щодо усунення причин правопорушення, що включає вдосконалення управлінських процесів та навчання персоналу.

У науковій літературі також обґрунтовується позиція, згідно з якою систематизація ознак адміністративної відповідальності юридичних осіб та визначення уніфікованих критеріїв встановлення їх вини сприятимуть підвищенню ефективності правозастосування та зменшенню рівня правової невизначеності. [13].

Отже, сукупність зазначених особливостей дозволяє кваліфікувати адміністративну відповідальність юридичних осіб як складний і комплексний механізм, спрямований на забезпечення законності та стабільності правопорядку в публічно-правовій сфері, який характеризується сукупністю специфічних ознак, серед яких переважними є колективна природа вини, переважно майновий вектор застосовуваних санкцій та виражена превентивна спрямованість. Зазначені особливості зумовлюють вагомий вплив цього інституту на сучасну правозастосовну практику, утверджуючи його як фундамент для забезпечення законності, охорони публічних інтересів та гарантування прав і свобод людини.

Значну увагу науковців приділено концепції колективної вини адміністративної відповідальності юридичних осіб. Зокрема, М. О. Кравець обґрунтовує тезу, що вина юридичної особи є похідною від волевиявлення фізичних осіб (працівників та керівного складу), які формують її організаційну структуру [15, с. 76]. Оскільки діяльність організації є результатом колективних зусиль, її винуватість базується на суб'єктивному критерії – психічному ставленні осіб, що реалізують волю суб'єкта господарювання [16, с. 228].

Своєю чергою, В. М. Жорнокуй акцентує на специфічній трансформації відповідальності: делікт юридичної особи фактично перетворюється на відповідальність конкретних посадовців, що переводить питання вини в іншу правову площину [17, с. 163].

У наукових публікаціях останніх років обґрунтовується доцільність поширення загальних принципів адміністративної процедури, закріплених у Законі України «Про адміністративну процедуру», на провадження у справах про притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності [18]. Так, Р. С. Мельник зазначає, що

відсутність уніфікованих процедурних стандартів створює ризики свавільного застосування адміністративних санкцій та порушення принципу правової визначеності [19, с. 44–46].

При цьому слід враховувати застереження, що міститься у ст. 2 Закону України «Про адміністративну процедуру», яка виключає сферу адміністративного правопорушення з-під прямої дії цього акта. Однак, як обґрунтовано в дослідженні, це не заперечує можливості та доцільності екстраполяції фундаментальних процедурних стандартів (таких як право бути заслуханим, право на вмотивоване рішення) на деліктні провадження щодо юридичних осіб, оскільки такі стандарти є універсальними вимогами належного врядування та правової визначеності [18].

Імплементация фундаментальних принципів адміністративної процедури у площину відповідальності юридичних осіб виступає вагомим чинником трансформації правозастосовної діяльності, що дозволить забезпечити:

належну реалізацію права на захист: запровадження імперативних гарантій щодо права суб'єкта бути заслуханим до моменту прийняття несприятливого адміністративного акта, що мінімізує ризики суб'єктивізму з боку органів контролю;

процедурну прозорість та детермінованість управлінської діяльності: формування чітких алгоритмів взаємодії між суб'єктами владних повноважень та організаціями, що сприяє усуненню правових лагун та нівелюванню корупційних чинників;

обґрунтованість і легітимність правозастосовних актів: встановлення обов'язковості детального мотивування рішень про застосування адміністративних стягнень, що створює необхідне підґрунтя для ефективного судового оскарження таких актів у межах адміністративного судочинства.

Застосування принципів адміністративної процедури до проваджень щодо юридичних осіб має охоплювати всі стадії адміністративно-деліктного процесу, зокрема ініціювання справи, збирання та оцінку доказів, забезпечення права суб'єкта бути заслуханим, прийняття мотивованого рішення та можливість його ефективного судового оскарження. Відсутність чіткої регламентації цих стадій негативно впливає на передбачуваність правозастосування.

Резюмуючи викладене, слід констатувати, що гармонізація норм адміністративно-деліктного законодавства із загальними процедурними стандартами є безальтернативною умовою для переходу від каральної моделі державного регулювання до сервісно-орієнтованого підходу у взаємовідносинах держави та суб'єктів господарювання.

Окрім того, адміністративна відповідальність юридичних осіб має превентивний характер і спрямована насамперед на забезпечення належного публічного порядку, а не на покарання як таке [11, с. 198–202]. Це зумовлює необхідність чіткого нормативного розмежування адміністративної відповідальності та суміжних видів публічно-правової відповідальності.

Саме тому, у сучасній адміністративно-правовій науці сформувалися два ключові підходи до визначення вини юридичної особи як суб'єкта адміністративного правопорушення. А саме:

Об'єктивна концепція вини. Відповідно до цієї концепції вина юридичної особи тлумачиться з позицій об'єктивного підходу. Юридична особа визнається винною за умови встановлення наявності реальної можливості дотримання вимог адміністративного законодавства та невжиття нею всіх необхідних і належних заходів для їх виконання. За такого підходу встановлення вини не передбачає аналізу суб'єктивного ставлення колективу чи окремих посадових осіб, а пов'язується безпосередньо з фактом об'єктивно протиправної поведінки суб'єкта. Водночас

юридична особа розглядається як автономний учасник адміністративно-деліктних правовідносин, здатний самостійно формувати деліктну ситуацію.

Суб'єктивна (колективна) концепція вини. Даний підхід базується на визнанні колективної природи вини юридичної особи. Оскільки юридична особа є об'єднанням фізичних осіб, її вина розглядається як похідна від волевиявлення та психічного ставлення посадових осіб або працівників, які формують і реалізують волю організації. В межах цього підходу вина юридичної особи аналізується як психічне ставлення колективу до вчинюваного діяння та його наслідків.

Узагальнюючи викладене, автор дотримується позиції, що адміністративну відповідальність юридичних осіб варто інтерпретувати не як похідну чи допоміжну конструкцію, а як автономний публічно-правовий інститут. Він функціонує в паритеті з відповідальністю фізичних осіб, забезпечуючи комплексний захист правопорядку та прав громадян.

На нашу думку, подальший вектор розвитку цього інституту має базуватися на тріаді: чітка нормативна детермінація процедур притягнення до відповідальності, впровадження об'єктивних критеріїв «організаційної вини» та уніфікація механізмів правового регулювання. Саме такий підхід, заснований на стандартах належного врядування, дозволить трансформувати адміністративне правозастосування з інструменту фіскального тиску на дієвий механізм підтримання законності в демократичній державі [3; 2; 9; 10; 11].

Висновки

Адміністративна відповідальність юридичних осіб у сучасній правовій системі України є динамічним інститутом, що розвивається на перетині класичної адміністративно-деліктної доктрини та новітніх вимог публічного управління. Аналіз показав, що ключовими засадами цього інституту є: суб'єктність (визнання організації автономним учасником правовідносин), колективний характер відповідальності (спрямованість на суб'єкта господарювання як цілісну структуру) та процедурна гарантованість (необхідність дотримання чіткого регламенту при накладенні стягнень). Дослідження свідчить, що сучасна доктрина відходить від підходу, за яким відповідальність покладалася лише на фізичну особу, на користь концепцій, що враховують складну організаційну природу юридичних осіб.

Підсумовуючи, слід наголосити, що сучасний стан інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб вимагає не лише подальшого теоретичного опрацювання науковою спільнотою, а й фундаментального переосмислення на законодавчому рівні. Проведене дослідження підтверджує, що однією з найгостріших проблем залишається системна недосконалість КУпАП, який, попри свою базову роль, досі не містить уніфікованого дефінітивного визначення юридичних осіб як самостійних суб'єктів відповідальності. Це призводить до виникнення правової колізії: у той час, як спеціальні закони (податкові, митні, антимонопольні) фактично оперують категорією відповідальності організацій, застаріла концепція КУпАП продовжує тяжити до персоналізації провини виключно через фізичну особу. Наслідком такої неузгодженості стає фрагментарність правозастосовної практики та послаблення гарантій захисту прав суб'єктів господарювання. Така нормативна невизначеність потребує невідкладного внесення змін до чинного законодавства задля встановлення чітких критеріїв адміністративної деліктоздатності колективних суб'єктів та уніфікації процедур притягнення їх до відповідальності.

Позитивним є те, що в українському правовому полі закріплено можливість застосування до юридичних осіб дієвих майнових санкцій та штрафів, що виконують як каральну, так і превентивну функції. Водночас виявлено суттєві прогалини: відсутність

у КУпАП уніфікованого визначення юридичної особи як суб'єкта правопорушення, фрагментарність процедурних норм та неоднозначність у визначенні вини, що часто призводить до правової невизначеності та ризиків свавільного застосування адміністративного примусу.

Дотримуємося думки про стратегічну необхідність переосмислення доктринальних підходів до адміністративної відповідальності юридичних осіб через призму євроінтеграційних реформ. Необхідно враховувати два фундаментальні аспекти, висвітлені в роботі.

По-перше, розв'язання проблеми вини: перехід від пошуку психологічного ставлення окремого працівника до встановлення «об'єктивної» або «колективної» вини, яка проявляється в організаційних недоліках та невжитті засобів контролю.

По-друге, запровадження єдиних стандартів адміністративної процедури: поширення положень Закону «Про адміністративну процедуру» на деліктні відносини дозволить створити зрозумілий алгоритм притягнення до відповідальності, забезпечуючи принцип змагальності та право на захист.

За нинішніх обставин, коли Україна реформує систему публічного врядування, демонстрація відданості принципам верховенства права у відносинах «держава – бізнес» є критично важливою. Наступним кроком має стати законодавча уніфікація: відмова від розпорошеності норм по численних законах на користь створення єдиного, процедурно вивіреного механізму адміністративної відповідальності юридичних осіб. Це дозволить не лише підвищити ефективність державного контролю, а й захистити суб'єктів господарювання від необґрунтованого втручання. Лише за умови гармонізації доктринальних підходів із практикою правозастосування цей інститут стане запорукою розвитку здорової правової держави, де відповідальність є невідворотною, але справедливою та передбачуваною.

Список використаних джерел

1. Ковбас І. В., Крайній П. І. Адміністративна процедура за законодавством України та окремих зарубіжних країн (порівняльно-правове дослідження). Проблеми законності. 2023. Вип. 163. С. 93–110. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.163.292358>
2. Ковбас І. В., Крайній П. І., Вдовічена Л. І., Федорук Н. С. Адміністративне право: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2025. 202 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12336/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
3. Ковбас І. В., Редько О. М. Проблемні питання адміністративної відповідальності юридичних осіб. Український політико-правовий дискурс. 2025. № 10. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/271>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

7. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудування: Закон України від 14.10.1994 № 208/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-вр>
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
9. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. Законодавство. Судова практика : навч. посіб. / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 272 с., С. 4-5
10. Дзюбенко О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб у контексті порушення карантинних обмежень. *Publichne pravo*. 2021. № 43. С. 1–15. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/43/pdf/pp-2021-43-full.pdf>
11. Коломоєць Т.О., Битяк Ю.П., Бевзенко В.М., Федуняк І.О., Кушлик В.Б. Адміністративна відповідальність юридичних осіб: доктринальні аспекти. *Visnyk Pravo*. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/350616/337714>
12. Ковбас І. В., П. І. Крайній. Юридичний супровід бізнесу: навчально-метод. посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2023. 202 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/12350>
13. Добрянська Н.В. Дискусійні питання адміністративної відповідальності юридичних осіб. *Юридичні науки*. 2019. № 5. С. 45–55. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/5_2019/25.pdf
14. Федуняк І. О., Кушлик В. Б. Правові підстави та особливості притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2025. Вип. 92, ч. 3. С. 55–60. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.55>. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/350616/337714> (дата звернення: 29.01.2026).
15. Кравець М. О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 75–78. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2017/19.pdf (дата звернення: 29.01.2026).
16. Хомишин І. Суб'єктивні ознаки адміністративних правопорушень у сфері обігу інформації. *Публічне право*. 2022. № 4. С. 497–505. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.41>
17. Жорнокуй В. М. Вина юридичної особи: сучасний стан учення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 160–164
18. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20>
19. Мельник Р.С. Процедурні стандарти у справах про адміністративну відповідальність юридичних осіб: виклики та ризики. *Юридичний вісник*, 2022. № 5. С. 44–46.